

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.25>

ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДУ: АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Панкратова А.С.,

аспірант кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
e-mail: voloshyna.anastasii@chnu.edu.ua

Панкратова А.С. Виконання рішень суду: аналіз правових позицій Конституційного Суду України.

Конституційне право має відношення до того, що виконавча влада несе відповідальність за виконання законів. Останнє також слабо відрізняється від спорідненого поняття, яким є застосування законів, про що свідчить судова практика. Поняття виконання судового рішення також розуміється з точки зору ЄСПЛ, оскільки необґрунтованість затримки винесення рішення тягне за собою відповідальність держави у національному законодавстві на підставі статей 6, §§ 1 та 13, ЄКПЛ, оскільки Суд нагадує, «що право на виконання судового рішення є одним із аспектів права на доступ до суду... і що виконання має бути повним, досконалим, а не частковим».

Ефективне виконання судових рішень є невід'ємною частиною вимог статті 6 Європейської конвенції з прав людини. З огляду на обсяг справ, що перебувають на розгляді в Суді, та інструменти, нещодавно прийняті Радою Європи у сфері правозастосування. Не може бути обґрунтованого сумніву в тому, що виконання рішення є невід'ємною складовою права на ефективний судовий захист, оскільки воно є логічним наслідком розгляду судом правових вимог громадян. Право на ефективний судовий захист та належну правову процедуру, оскільки своєчасне виконання рішень Конституційного Суду є імперативом принципу правової визначеності. Вона становить фундаментальний елемент вимоги ефективності, яка є частиною процесу і гарантує дотримання принципів верховенства і конституційної недоторканності всіма гілками влади і громадянами.

Виконання судових рішень, винесених конституційними судами або трибуналами, налаштовується на право сторони, на користь якої править судовий орган, таким чином, щоб ті, хто їх видає, або ті, хто несе відповідальність за їх виконання, були зобов'язані вжити необхідних і своєчасних заходів для їх неухильного дотримання, відповідно до чинних правил та процедур.

Ключові слова: судові рішення, виконання рішення, Конституція України, Конституційний Суд України, судова практика.

Pankratova A. Enforcement of court decisions: analysis of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine.

Constitutional law is concerned with the fact that the executive branch is responsible for the implementation of laws. The latter is also slightly different from a related concept, which is the application of laws, as evidenced by judicial practice. The concept of execution of a court decision is also understood from the point of view of the ECtHR, since the unreasonableness of the delay in rendering the decision entails the responsibility of the state in national legislation on the basis of Articles 6, §§ 1 and 13, ECHR, as the Court reminds "that the right to the execution of a court decision is one from the aspects of the right of access to a court... and that enforcement must be complete, perfect, and not partial."

Effective execution of court decisions is an integral part of the requirements of Article 6 of the European Convention on Human Rights. Given the volume of cases pending before the Court and the instruments recently adopted by the Council of Europe in the field of law enforcement. There can be no reasonable doubt that the execution of the decision is an integral part of the right to effective judicial protection, as it is a logical consequence of the court's consideration of citizens' legal claims. The right to effective judicial protection and due legal procedure, as the timely implementation of decisions of the Constitutional Court is an imperative of the principle of legal certainty. It is a fundamental element of the requirement of efficiency, which is part of the process and guarantees compliance with the principles of supremacy and constitutional inviolability by all branches of government and citizens.

The enforcement of judgments issued by constitutional courts or tribunals is adjusted to the right of the party in whose favor the judicial authority rules, so that those who issue them or

those who are responsible for their execution are obliged to take the necessary and timely measures for their strict compliance, in accordance with current rules and procedures.

Key words: court decisions, execution of the decision, the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine, judicial practice.

Постановка проблеми. Виконання судового рішення полягає в забезпеченні його виконання, якщо це необхідно, за допомогою дозволеного законом примусу. Порядок виконання судового рішення – це послідовна, здійснювана у визначеному законом порядку, зміна пов'язаних між собою етапів, на кожному з яких судом, сторонами, державним виконавцем, іншими особами – учасниками виконавчого провадження реалізується певна сукупність дій, спрямованих на виконання боржником в адміністративній справі покладених на нього судовим рішенням обов'язків.

Метою дослідження є дослідження правових позицій Конституційного Суду України стосовно питання виконання судових рішень.

Ступінь дослідження. Питання виконання рішень Конституційного Суду України досліджували: Д. Белов, Ю. Бисага, Т.М. Слінько та О. Щербанюк. Емпіричною базою дослідження виступили рішення Конституційного Суду України.

Виклад основного матеріалу. У главі 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» містяться положення стосовно порядку виконання рішень та висновків Суду [1]. Так, Суд у рішенні, висновку може встановити порядок і строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висновку. Суд може вимагати від відповідних органів письмове підтвердження виконання рішення, додержання висновку. За невиконання рішень та недодержання висновків Суду настає відповідальність згідно із законом.

А.І. Педан, досліджуючи інститут виконання судових рішень, вказує на те, що цей інститут має універсальний характер, а розподіл сфер відання має значення тільки під час безпосередньої діяльності уповноважених суб'єктів виконання судового рішення, де визначаються функціональні спроможності конкретного виконавця, наділеного владними повноваженнями. У зв'язку з цим науковець висуває припущення про те, що існування комплексної галузі права під назвою «виконання судових рішень» має місце в загальній системі права України, де конкретній сфері судочинства притаманні специфічні особливості реалізації виконавчого провадження [3, с. 131].

Досліджуючи практику Європейського суду з прав людини, Конституційний Суд України узагальнив, що визначене статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

1950 року право на суд було б ілюзорним, якби юридична система держави допускала, щоб остаточне обов'язкове судове рішення не виконувалося на шкоду одній зі сторін; і саме на державу покладено позитивний обов'язок створити систему виконання судових рішень, яка була б ефективною як у теорії, так і на практиці, і гарантувала б їх виконання без неналежних затримок; ефективний доступ до суду включає право на те, щоб рішення суду було виконане без невиправданих затримок; держава і її державні органи відповідальні за повне та своєчасне виконання судових рішень, які постановлені проти них (абзац одинадцятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 15 травня 2019 року № 2-р(II)/2019).

Конституція України містить приписи з питань виконання судових рішень, зокрема: визначає обов'язковість судового рішення як одну з основних засад судочинства (пункт 9 частини другої статті 129); установлює, що судові рішення є обов'язковим до виконання (друге речення частини першої статті 129¹); покладає на державу обов'язок забезпечити виконання судового рішення у визначеному законом порядку (частина друга статті 129¹) [4]. Конституційний Суд України зазначав, що виконання судового рішення є невідокремним складником права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (абзац третьої частини 2 мотивувальної частини Рішення від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012); обов'язкове виконання судового рішення є доконечною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не може ухилитися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та поновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави; визначений у законі порядок забезпечення державою виконання судового рішення має відповідати принципам „верховенства права“ (правовладдя) та справедливості, гарантувати конституційне право на судовий захист.

Конституційний Суд України зазначає, що з принципу правовладдя та вимоги утвердження й забезпечення права особи на судовий захист в адміністративному судочинстві впливає обов'язок держави забезпечити також обов'язкове виконання судового рішення, ухваленого на користь особи, задля реального захисту та поновлення її прав, свобод, інтересів, що зазнали порушення внаслідок ухвалення рішень, учинення дій або бездіяльності органами публічної влади, їх посадовими і службовими особами. Неви-

конання державою цього обов'язку суперечить приписам пункту 9 частини другої статті 129, частин першої, другої статті 129¹ Конституції України та призводить до порушення права особи на судовий захист, підриває дієвість адміністративного судочинства, а отже, є несумісним із принципом правовладдя, що його встановлено частиною першою статті 8 Конституції України.

Конституційний Суд України зазначає, що судовий контроль за виконанням судового рішення є щонайпершим елементом в юридичному механізмі забезпечення виконання судового рішення, особливо в разі, коли таке судове рішення ухвалено на користь особи в юридичному спорі супроти органів публічної влади, їх посадових і службових осіб [5]. Держава для забезпечення виконання судового рішення має насамперед запровадити дієвий, а не ілюзорний юридичний механізм здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, який дозволить особі, на користь якої ухвалено судове рішення, домогтися його виконання, щоб реально захистити та поновити права, свободи та інтереси, що зазнали порушення внаслідок ухвалення рішень, учинення дій або бездіяльності органами публічної влади, їх посадовими і службовими особами.

Конституційний Суд України наголошує, що забезпечення державою виконання судового рішення як невід'ємної складової права кожного на судовий захист закладено на конституційному рівні у зв'язку із внесенням Законом України „Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” від 2 червня 2016 року № 1401-VIII змін до Конституції України та доповненням її, зокрема, статтю 129-1, частиною другою якої передбачено, що держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку [5].

<...> обов'язкове виконання судового рішення є необхідною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не може ухилятися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та відновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. Позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення передбачає створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на виконання судового рішення, здатних гарантувати здійснення цього права та обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, що неможливо без їх повного та своєчасного виконання.

Конституційний Суд України, беручи до уваги статті 3, 8, частини першу, другу статті 55, частини першу, другу статті 129-1 Конституції України, свої юридичні позиції щодо визначення виконання судового рішення складовою консти-

туційного права на судовий захист, вважає, що держава, створюючи належні національні організаційно-правові механізми реалізації права на виконання судового рішення, повинна не лише впроваджувати ефективні системи виконання судових рішень, а й забезпечувати функціонування цих систем у такий спосіб, щоб доступ до них мала кожна особа, на користь якої ухвалено обов'язкове судове рішення, у разі, якщо це рішення не виконується, у тому числі державним органом.

Конституційний Суд України наголошує, що визначений у законі порядок забезпечення державою виконання судового рішення має відповідати принципам верховенства права та справедливості, гарантувати конституційне право на судовий захист; невиконання державою позитивного обов'язку щодо забезпечення функціонування запроваджуваної нею системи виконання судових рішень призводить до обмеження конституційного права на судовий захист та нівелює його сутність.

Відповідно до чинного законодавства, судовий контроль за виконанням судових рішень не є абсолютним, адже такий контроль полягає в судовому розгляді скарг на рішення, дії, бездіяльність виконавця на етапі виконавчого провадження. Суд не може самостійно, за власною ініціативою, контролювати посадових осіб, уповноважених виконувати судові рішення, давати їм доручення, витребувати звіти. Зазначене може бути здійснено винятково в межах процедури розгляду скарг, клопотань учасників виконавчого провадження (ця процедура на сьогодні не існує).

Отже, правовий механізм забезпечення виконання рішень органу конституційної юрисдикції включає ряд гарантій, серед яких визначення, що рішення Конституційного Суду України мають пряму дію і для набрання чинності не потребують підтверджень; можливість встановлення Судом порядку і строків виконання своїх рішень; право Конституційного Суду України встановити контроль за виконанням прийнятих рішень шляхом, зокрема, зобов'язання відповідних суб'єктів владних повноважень вчинити конкретні дії, спрямовані на виконання рішення, додержання висновку тощо [2]. Належний стан виконання судових рішень залежить значною мірою і від судової практики, яка складається на етапі виконавчого провадження. Завдяки судовій практиці можуть заповнюватись існуючі законодавчі прогалини, а також вирішуватись проблеми інтерпретації законодавства.

Висновки. Таким чином, у процесуальному аспекті під виконанням судових рішень слід розуміти реалізацію суб'єктом, на якого судовим рішенням покладено відповідні зобов'язання, приписів резолютивної частини судового рішення,

яке може виражатися у вчиненні таким суб'єктом певних дій, утриманні від їх вчинення або прийнятті певного рішення. Конституційний Суд України вважає, що виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утворює авторитет держави як правової.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про Конституційний Суд України». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст.376 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19/conv#n666>.
2. Національних механізмів судового контролю за виконанням судових рішень в Україні (в контексті виконання рішень ЄСПЛ у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» і «Бурмич та інші проти України»), 2021 р., м. Київ URL: <https://rm.coe.int/analysis-jud-control-execution-of-judgments-ms-otradnova-ukr-final/1680a21d4b>.
3. Педан А.І. Правова природа виконавчого провадження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 41. Т. 3. С. 130-134.
4. Рішення від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023 у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 294, частини шостої статті 383 Кодексу адміністративного судочинства України (щодо рівноправності сторін під час судового контролю за виконанням судового рішення).
5. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України „Про виконавче провадження“ (щодо забезпечення державою виконання судового рішення) від 15 травня 2019 року № 2-р(II)/2019.